

Adrian Chircu

**ECHIVALARE ȘI VARIAȚIE AFIXALĂ ÎN LIMBA ROMÂNĂ
VECHE. CORESPONDENȚELE ROMÂNEȘTI ALE SUFIXULUI
LATINESC *-TIO, -TIONIS*, ÎN *DICTIONES LATINAE
CUM VALACHICA INTERPRETATIONE*¹**

„Stilul tehnic și științific a cunoscut o înnoire
totală și a dobândit o diversificare remarcabilă”
(Chivu 2000: 143).

0. PRELIMINARII

La cumpăna dintre veacurile al XX-lea și al XXI-lea, studiul vechilor scrieri românești, fie acestea laice ori religioase, a cunoscut un reviriment, datorat, în special, facilitării accesului la diferite surse patrimoniale. De această orientare au profitat, în egală măsură, toți cei interesați de starea culturii românești de altădată, cu precădere istorici, teologi, filologi ori lingviști, care și-au propus să circumscrie într-un mod apropiat anumite aspecte care n-au fost îndeajuns studiate, precum realități ale veacurilor trecute, schimbări survenite în timp în societatea și în cultura românească sau evoluția ori așezarea limbii române.

1. UN DICȚIONAR CA NEALTELE ÎN EPOCA VECHIE

În aceeași linie a valorizării textelor de odinioară, se înscrie și cercetarea de față, în care ne propunem să discutăm pe marginea celui mai amplu dicționar redactat în perioada Evului Mediu românesc, și anume *Dictiones latinae cum valachica interpretatione* (DVLI), elaborat de către învățatul ardelean Teodor Corbea, care reușește să tâlmăcească ori să echivaleze în limba română un număr impresionant de termeni latinești, ce au un caracter enciclopedic ori popular.

Inițiativa de a publica un asemenea lexicon nu e singulară în epocă, întrucât au mai fost unele încercări de redactare a unor lucrări de aceeași factură, fie acestea bilingve (DVL, LCLV) sau trilingve (LM), însă niciunul dintre dicționare nu l-a egalat pe cel redactat de către Teodor Corbea. Aceste *vorbare* au jucat, de altfel, un

¹ Această lucrare a fost sprijinită prin proiectul Ministerului Cercetării și Inovării, CCCDI – UEFISCDI, număr proiect PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0326 /49 PCCDI, în conformitate cu PNCDI III.

rol important în cultura română, deoarece prin intermediul lor și, implicit, al limbii latine, oamenii vremurilor de demult asimilau învățăturile Occidentului, împărtășindu-le contemporanilor tot mai deschiși spre cultura apuseană (IR: 873–935; IT: 310–328).

De altfel, elaborarea unor astfel de lucrări lexicografice bilingve sau multilingve, „în cadrul cărora lexicul limbii române este echivalat cu lexicul limbii latine în special, contribuie la constituirea unui amplu dialog intercultural european. Dicționarele realizate în secolul al XVII-lea induc în sens larg semnificațiile și traductibilitatea unei culturi vernaculare la nivelul unei culturi largi, generale, europene” (IT: 326).

1.1. În ultimele două secole, asupra rolului și locului acestui dicționar în cultura română s-au pronunțat, în special, filologi ori lingviști: Grigore Crețu (1905), Mircea Seche (1966), Mihai Alin Gherman (2000–2001, 2004, 2010), Gheorghe Chivu (2017), cu toții remarcând complexitatea, ca, de altfel, și particularitățile de redactare.

1.1.1. De exemplu, editorul dicționarului (DLVI), A. M. Gherman, în studii succesive, evidențiază însemnătatea acestuia, susținând că ne aflăm în prezența „unei lucrări care depășește cu mult nivelul lexicografiei din cultura noastră veche, anticipând, nu numai ca bogăție a materialului lingvistic, ci și în concepție, lexicografia Școlii Ardelene” (Gherman 2000–2001: 164), că „are un lexic românesc de o bogăție cu totul remarcabilă [...], că aici aflăm cel mai amplu inventar lexical al limbii române găsit în vreo lucrare lexicografică românească redactată până la sfârșitul secolului al XIX-lea” (Gherman 2004: 75) și că avem de-a face cu o operă aparte, „insolită pentru imaginea convențională a culturii românești” (Gherman 2010: 65).

1.1.2. La rândul său, Gh. Chivu (2017: 104) consideră că dicționarul este „expresia unei marcate nevoi culturale, resimțite în spațiul românesc la cumpăna veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea”.

1.1.3. O opinie asemănătoare împărtășesc, de altfel, și istoricii care consideră că „activitatea lexicografică constituie un capitol distinct în cultura umanistă românească de sorginte științifică din Transilvania secolului al XVII-lea” (IR: 929), evocând activitatea exemplară a lui Teodor Corbea care, „pe lângă lexicul vorbirii curente, [...] redă o serie de toponimice vechi, cu corespondentul uzitat în vremea sa” (IR: 929), într-un dicționar de proporții considerabile (aproximativ 37 000 de cuvinte titlu)².

1.2. În ceea ce privește modelul care a stat la baza elaborării lucrării lexicografice în chestiune aflăm date chiar de la Teodor Corbea, care preia sau lasă înadins două mențiuni din *Dictionarium latinoungaricum opus novum et hactenus nusquam editum; Item vice versa: dictionarium ungaricolatinum, in quo praeter dictionum ungaricum interpretationem latinam* (DLU), redactat de către Albert

² Mai precis 37254 (DLVI: IX), iar nu 34000, cum se susține în IR: 929.

Szenci Molnár, și anume „**Argentina**³ et **Argentoratum**: tare oraș al Țărei Nemțești lângă apa Rhenus, în țânutul Alsației. Acolo ca acela înalt turn iaste și bisearică îmfrâmșetată, cât în Europa altă bisearică sau turn aseamine acestora nu iaste. Iaste iarăș acolo o academie vestită, în care de demult mulți înțelepți s-au învățat, unde și eu, care această carte am scris (adecă *Albertus Molnaru*) trei ani și jumătate am lăcuit în vremea copilăriei”. (DLVI: 53); **Altorsium**, g.n. orășăl în țânutul domnilor norimbergheani, în care acest noriberghean svat cinsteș bogată academie au zidit în numărul anilor 1575, unde acest Lixicon l-au scris Albertus Molnar în numărul anilor 1603 (DLVI: 33).

1.3. Prin urmare, este fără putință de tăgadă că sursa primară trebuie să fi fost aceasta, însă cărturarul român nu se mulțumește să preia *tale quale* informația eruditului maghiar. Compararea cuvintelor din dicționarele celor doi învățați sugerează că, la Corbea, avem „o atitudine creatoare”, dovedită atât prin „eliminarea unor articole, cât și prin selectarea unor valori semantice care să fie echivalate în românește” (Gherman 2010: 67).

De asemenea, acesta inovează, „adăugând explicații și semnificații, făcând comentarii, dar, mai ales, creând, într-o limbă ce s-a dorit a fi bogată și nuanțată, un echivalent cât mai bun al părții latinești, nu o copie literală a componentei maghiare din *Dictionarium Latino-Ungaricum*” (Chivu 2017: 104).

2. UN SUFIX LATINESC NESTATORIC

Având drept reper aceste prime considerații de ordin cultural, ne propunem să analizăm modul în care cărturarul transilvănean Teodor Corbea tâlcuiește în limba română, în dicționarul anterior prezentat, substantivele latinești abstracte (*nomina actionis*) terminate în *-tio*, *-tionis*. Un astfel de demers investigativ se justifică prin faptul că derivatele amintite sunt prezente în număr mare (peste 1400 de unități lexicale), iar analiza lor ne poate ajuta să înțelegem care era dinamica derivării unora dintre abstractele nominale în limba veche și care au fost opțiunile tâlmăcitoare ale autorului.

2.1. În limba latină, sufixul în chestiune era foarte productiv⁴ și se atașa unor baze derivative verbale, formând substantive feminine, cum sunt, de pildă, *solutio* de la *solvere*; *additio* de la *addere*; *consolidatio* de la *consolido*, *obligatio* de la *obligo* etc., iar, apoi, putem repera urme ale acestei întrebuițări în limbile romanice, unde substantivele de acest tip fie au fost moștenite (v. fr. *moustaison*

³ **Strasbourg**. Avem de-a face cu una dintre cele mai detaliate glosări din dicționar. Toponimul este prezentat la fel și în dicționarul lui Albert Szenci Molnár.

⁴ Jean Daude precizează că „on a recensé plus de 4000 noms d'action en *-tio* au cours de la latinité: c'est la classe des dérivés qui comporte les plus gros effectifs” (Daude 2002: 226). Dana Dinu observă, la rândul-i, că „the derivatives in *-tiō/-siō* are called *nomina actionis* and are the most numerous, with over 4000 lexemes” (Dinu 2010: 126).

‘perioada mustului’, fr. *cloison* ‘loc închis, împrejmuat’, fr. *creveison* ‘crăpătură, fantă’⁵; it. *stagione* ‘anotimp’), fie reprezintă împrumuturi savante ulterioare (fr. *formation* ‘formare, formație, formațiune, echipă’, fr. *attention* ‘atenție’; it. *stazione* ‘stație’), însă cu o predominanță certă a acestui din urmă mijloc extern de îmbogățire a vocabularului.

2.2. Sufixul latinesc abstract *-tio* și reflexele sale ulterioare au intrat încă din veacul al XIX-lea în atenția scriitorilor ori a lingviștilor români, fiind discutat dintr-o dublă perspectivă: pe de o parte, ca un sufix transmis pe cale directă, iar, pe de altă parte, ca un sufix intrat prin împrumut lexical latino-romanice. Acești învățați s-au referit mai ales la pătrunderea și la adaptarea sufixului de sorginte neologică la firea limbii române, la concurența dintre variantele afixale, precum și la specializarea semantică a acestora⁶.

2.2.1. De pildă, în al său *Dicționar grotesc* (1869)⁷, Vasile Alecsandri constată abandonarea sufixului moștenit *-ciune* și inactualitatea sa în limba vremii, susținând că, după moartea lui, acesta „va fi împăiat și păstrat în cabinetul istoriei naturale, ca un specimen de pedantomania cea mai turbată” (Alecsandri 1994: 9). Poetul remarcă și straniețea sufixului *-țiune* în limba română, considerând că „această terminare s-a furișat pe nesimțite în convorbirea română și a năvălit mai cu seamă în ziaristică și în elocuența parlamentară. Ea dă graiului o întonare țiuitoare, care produce în urechi o gădilire nesuferită; prin urmare, îi este cu neputință a găsi calea inimei” (Alecsandri 1994: 9). În viziunea scriitorului, atipic rămâne și sufixul *-țione*, care este „altă terminare ambițioasă, dar timidă încă” (Alecsandri 1994: 10). Bardul de la Mircești susține că românul preferă acestora „alte terminări care îi sună bine la auz; așa mai lesne se împacă el cu *admitere* decât cu *admișiune*, mai voios cu *proclamare* decât cu *proclamațiune*, mai mulțămît cu *contribuire* decât cu *contribuțiune* etc. etc.” (Alecsandri 1994: 10).

2.2.2. Descriind tendințele ivite în limba română din prima jumătate a secolului al XX-lea, Iorgu Iordan constată diminuarea întrebuințării sufixului *-iune* în detrimentul lui *-ie*, cauza trebuind „căutată în natura noțiunilor pe care le exprimă aceste cuvinte: nefiind accesibile oricui, ele rămân apanajul unui număr retrâns de oameni, care le păstrează sub aspectul lor originar. Dar, în momentul când vor intra în vorbirea păturilor mai largi, rezistența lor va slăbi și, poate, va înceta cu totul, măcar în unele cazuri” (Iordan 1943: 185).

2.2.3. La mai bine de un secol distanță după studiul lui Alecsandri (1869), Alexandru Niculescu reia problematica sufixelor *-ție* și *-țiune*, observând că, în limba română, ne aflăm în prezența, unor sufixe ce interferează și care pot fi reperate în structura unor împrumuturi latino-romanice, pătrunse în diferite etape

⁵ Pentru evoluția sufixului latinesc *-tio*, *-tionis* în franceză, a se consulta TRL (2013: 67).

⁶ Discuții succinte asupra unor atitudini estetizante în normarea limbii române și asupra concurenței dintre sufixele românești în chestiune se întâlnesc și la Zafiu (2007: 470).

⁷ Republicat ulterior în volumul *Proză* (1876). În studiul de față, vom cita dintr-o ediție recentă a acestuia (1994).

ale modernizării vocabularului românesc, ceea ce sugerează că „latinitatea se opune, în spațiul culturii românești, romanității” (Niculescu 1978: 122).

2.2.4. Într-un amplu articol, publicat la finele veacului trecut, Ion Oprea reia discuțiile privitoare la adaptarea substantivelor feminine imparisilabice terminate în *-(t)io*, *-(t)ionis* în limba română, considerând că o analiză atentă a sufixului în chestiune ar putea explica oscilațiile și specializarea sa de-a lungul veacurilor (Oprea 1992–1993: 81–131). În viziunea acestuia, rolul cel mai important în constituirea acestei clase de cuvinte îi revine mișcării latiniste, „care a creat, de altfel, grila latină în acceptarea și adaptarea împrumuturilor neologice” (Oprea 1992–1993: 129)⁸.

Ulterior, lingvistul ieșean revine asupra subiectului, întărind ideea că „adaptarea de tipul *-(t)ie* își găsește explicația în transformarea sufixului latinesc *-(tio)*, pe baza modelului oferit de terminația unor vechi cuvinte românești. În mod similar, *-(t)iune* nu este decât transformarea analogică a latinescului *-(t)ione* (terminația de ablativ a substantivelor în *-(t)io*), după *-ciune*, existent la cuvintele românești moștenite din latină. În același timp, trebuie admis că substantivele care au în limba română sufixul *-(t)ie/-(t)iune* au etimologii multiple” (Oprea 1993: 2).

2.2.5. De asemenea, într-un articol apărut cu un deceniu în urmă (2008), Gabriela Pană-Dindelegan abandonează perspectiva etimologică asupra acestui sufix, propunându-și să examineze concurența recentă dintre sufixele *-(t)iune* și *-(t)ie* și dinamica acesteia, având ca punct de plecare edițiile DOOM^{1/2}-ului.

Concluzia la care ajunge este că „fenomenul nu este încheiat nici în momentul actual de limbă” și că „regularitatea și persistența de manifestare a concurenței, precum și modul extrem de divers și de nuanțat de «fructificare» (în interiorul limbii române) a acestei variații par a spune că nici nu se întrevăd șanse imediate pentru abandonarea definitivă a acestei posibilități suplimentare de variație de care dispune limba” (Pană Dindelegan 2008: 499).

2.2.6. Reflexele sufixelor *-tio*, *-tionis* în limba română (*-ație/-ațiune*, *-iție/-ițiune*, *-ție/-țiune*, *-ie/-iune/ -ăciune/-ăciune*, *-ciune*, *iciune*, *-iune* + alte variante afixale) sunt avute în vedere, de altfel, și în paginile recentului volum al FCLR (412–431, 454–465)⁹, fiind cvasicomplet descrise, dintr-o dublă perspectivă, și anume a împrumutului afixal latino-roman, respectiv a moștenirii latinești. În urma descrierii detaliate, autorii constată că, „în limba contemporană, formațiile cu *-ație*, *-iune* au un uz mai restrâns ca termeni de specialitate mai ales în domeniul juridic sau tehnic și cedează locul celor cu *-ație*, *-(i)ție*, *-ie* în toate celelalte situații: în limbajul uzual, în creațiile litoare, științifice etc.” (FCLR: 430). De asemenea, „procedeul derivării cu *-ciune* continuă să fie productiv în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea” (FCLR: 465), însă numărul

⁸ Vezi și Oprea (1986–1987: 75).

⁹ Pentru o descriere de ansamblu asupra acestui sufix și pentru unele tendințe în folosirea sa în româna actuală, a se vedea și Pitiriciu (2013: 177–187).

acestor derivate este într-o scădere semnificativă, caracterizând, în zilele noastre, aproape exclusiv limba vorbită.

3. UNITATE ȘI DIVERSITATE ÎN ECHIVALAREA LEXICALĂ

Demersul investigativ pe care îl vom aplica, în studiul nostru, este unul de tip analitic, fiind profitabil mai ales în perspectivă lexicală, căci poate fi investigată în detaliu derivarea în limba română veche, urmărindu-se modul în care s-au format noi unități lexicale cu material faptic (baze derivate + sufixe), în principal, autohton (românesc). Spre deosebire de contribuțiile anterioare la cunoașterea acestui sufix, vom proceda diferit, în sensul că, de astă dată, nu interesează adaptarea și integrarea sufixului latinesc în/la limba română, ci ne vom axa asupra modului în care autorul găsește soluții de redare a derivatelor abstracte latinești *-tio*, *-tionis* în limba română.

3.1. În vederea circumscrierii cât mai apropiate a echivalării derivatelor amintite, am excerptat un număr însemnat de unități lexicale ce conțin aceste sufixe în coloanele dicționarului redactat de către Teodor Corbea, alcătuind un inventar lexical care să permită o interpretare obiectivă.

3.2. Nu am inclus în inventarul nostru substantivele abstracte latinești derivate cu sufixe apropiate formal ori cu valori asemănătoare sau care reprezintă variante afixale ale sufixelor descrise¹⁰: **connexio**, g.f. *legare împreună, împreunare*; **emersio**, g.f. *descovârșire*; **flexio**, g.f. *strâmbare, plecare*; **ingressio**, g.f. *meargere înlăuntru, intrare*; **messio**, g.f. *secerare*; **obsidio,-onis**, g.f. *descălecare, poporare* [sic!].

3.3. În ceea ce privește afixe pentru care a optat adesea Teodor Corbea pentru a tălmăci sufixele latinești, precizăm faptul că, de departe, cel mai frecvent este *-re*, care fie poate fi reperat în structura unor infinitive lungi (în *-are/-iare, -ere/-eare, -ire/-âre*)¹¹, fie se atașează unor unități lexicale de origini diverse (latinescă, slavă, maghiară etc.): **abjectio,-onis**, g.f. *lăpădare, aruncare*; **cunctatio**, g.f. *zăbovire, întârziare*; **apparitio**, g.f. *vedeare, păreare*; **basiatio**, g.f. *sărutare, pupare*; **compunctio**, g.f. *împungere, înrămurare*; **admotio**, g.f. *adaogere, aducere, punere lângă ceva*; **confirmatio**, g.f. *întărire, mărturisire*; **aversatio**, g.f. *urâre, oțărâre*.

Conform lui Ion Coteanu, prin acest sufix, se desemnează „rezultatul acțiunii și chiar obiectul considerat că rezultă din acțiune” (Coteanu 2007: 35), având un rol esențial în perioada veche a limbii.

¹⁰ În acest sens, vezi și Dinu (2010: 125).

¹¹ Marinușa Constantin observă, la rândul-i, că, în limba veche, avem a face cu o clasă generoasă de substantive care s-au format cu ajutorul sufixului *-re* (Constantin 2017: 199).

3.3.1. Autorii FCLRV, susțin că, dat fiind că, în veacul al XVI-lea, derivatele în *-re* sunt substantive, iar nu infinitive lungi, ar trebui tratate „la sufixe, și nu la schimbarea valorii gramaticale” (FCLRV: 167).

Aceștia constată că „substantivele în *-re*, chiar și în formații moștenite, sunt analizate de obicei ca provenind de la infinitivul scurt al verbelor, de unde rezultă formele *-are*¹², *-ere*, *-ire*, *-âre*. Acest model de derivare constituie un sistem deschis, în sensul că, în principiu, orice verb poate avea un derivat în *-re*” (FCLRV: 168), aspect confirmat și de numărul important de astfel de unități lexicale din dicționarul corbean.

3.3.2. Sufixul *-re* este urmat la distanță de alte sufixe abstracte, cu semnificație asemănătoare (sinonimie sufixală totală sau parțială), precum: *-(âr)ie*, *-ință(-ânță)*, *-ciune(-ăciune, -âciune, -eciune, -iciune)*, *-ură(-ătură, -ătură, -itură)*, *-ime, -mânt, eală(-ială, -ală)*: **catillatio, g.f.** lingătorie; **ditio, g.f.** biruință, țânut; **abundatio,-onis, g.f.** potopire, când iase apa afară de țarmure, prisosântă; **abominatio, g.f.** urăciune, netrebnicie; **mortalitas, g.f.** muriciune; **inspectatio, g.f.** privitură; **articulatio, g.f.** mădulărime; **dispensatio, g.f.** șifărie, șifăritură; **fœneratio, g.f.** cămătărie; **latrocinatio, g.f.** loțrime, hoțime; **obtestatio, g.f.** cerământ mare sau rugământ, rugare cu cădeare și plecăciune; **orbatio, g.f.** jăfuire, sărăcie; **ordinatio, g.f.** rânduire, orânduială; **pactio, g.f.** prindere, rămas, tocmeală; **ostentatio, g.f.** arătătură, trufășie, mărie.

3.3.3. Există și unele cazuri sporadice în care Teodor Corbea nu echivalează abstractele în *-tio* prin derivatele anterior relevate, ci prin alți termeni derivați sau nu: **obventio, g.f.** venit, plată; **oratio, g.f.** vorbă plină, voroavă lungă gătită; **item:** rugăciune; **actio,-onis, g.f.** facere, faptă; **agricolatio, g.f.** muncă de câmp; **funatio, g.f.** cinste, boierie; **pactio, g.f.** prindere, rămas, tocmeală; **parentatio, g.f.** pomenire după moartea părinților, jârtvă; **portio,-onis, g.f.** parte, bucată, știuc.

3.3.4. Dacă la alți autori din epocă variația sufixală nu pare a fi considerabilă, la Corbea aceasta are o importanță covârșitoare, putând fi reperată în fiecare filă de dicționar și justificându-se prin specificitatea lucrării elaborate. Astfel, învățatul ardelean se vădește a fi unul dintre primii noștri făuritori de cuvinte, care însă nu le creează la întâmplare, ci se sprijină pe sistemul derivațional al limbii, având un simț al limbii fără egal în epoca sa.

3.4. În perspectivă semantică, se remarcă faptul că explicarea semnificației termenilor latinești nu se face decât rareori descriptiv, dicționarul conținând, în schimb, un număr important de unități lexicale sinonimice românești. Prezența sporită a acestora în partea cu tălmăcire românească se explică prin trebuința de a reda într-o manieră potrivită înțelesul cuvintelor latinești, mai ales că multe dintre acestea sunt abstracte și deci mai dificil de înțeles.

3.4.1. Astfel, pe baza exemplelor inventariate, am putut constata că Teodor Corbea a ales mai multe căi de echivalare lexico-semantică a substantivelor latinești

¹² Aceste prime două sufixe cunosc și variantele afixale *-eare* (**apparitio, g.f.** vedea, părea) și *-iare* (**pervigilatio, g.f.** priveghiere de toată noaptea).

în chestiune, cea mai la îndemână fiind tâlcuirea termenului latinesc printr-un singur derivat românesc, procedeu care nu este totuși dominant în coloanele dicționarului: **agnitio**, g.f. cunoaștere; **altercatio**, g.f. îndărătnicire; **damnatio**, g.f. osândire; **donatio**, g.f. dăruire; **dubitatio**, g.f. îndoire; **expectatio**, g.f. așteptare; **oblectatio**, g.f. veselie.

3.4.2. Nu sunt rare însă nici situațiile în care tâlmăcitorul brașovean face apel la redarea semnificațiilor abstractelor latinești prin mai multe tipuri de serii sinonimice¹³ omogene (cu același tip de afix): **adentio**, g.f. luare, cumpărare; **adulatio**, g.f. lingușire, amăgire; **basiatio**, g.f. sărutare, pupare; **abrogatio**, -onis spargere¹⁴, fărâmare, șteargere; **anhelatio**, g.f. duhluire, gâfâire, suflare; **amplificatio**, g.f. înmulțime, lărgime; **latrocinatio**, g.f. loțime, hoțime; **ludificatio**, g.f. jucătură, viclenitură; **murmuratio**, g.f. mormăire, vâjâire, murguire; **vectatio**, g.f. ducătură, cărătură, purtătură sau prin serii sinonimice eterogene (cu afixe total diferite) sau parțial eterogene (unul sau două sufixe diferite în serie): **cautio**, g.f. izbăvire, pățire, înțelepție; **communicatio**, g.f. împreunare, părtășie; **fabricatio**, g.f. bardășie, făurărie, lucrare; **frequentatio**, g.f. desime, pururetecie; **inscitio**, g.f. neștire, zeludăcie, budulăcie; **negotiatio**, g.f. muncire, neguțătorie; **ostentatio**, g.f. arătătură, trufășie, mărie; **piscatio**, g.f. păscuire, păscărie etc.

3.4.3. Inventarul realizat ne-a arătat faptul că numărul constituenților din seria sinonimică este variabil, ajungând, uneori, la un număr de trei: **constructio**, g.f. clădire, zidire, rânduire dempreună; **correctio**, g.f. muștrare, posloduire, îmbunare; **correptio**, g.f. înfruntare, muștrare, scurtare; **informatio**, g.f. învățare, chivernisire, formăluire; **stimulatio**, g.f. strămurare, îmboldire, silire sau chiar patru: **assignatio**, g.f. ticnire, usebire, alsivire, însămnare; **compositio**, g.f. dempreună căpătare, împreunare, scornire, dempreună alcătuire; **contentio**, g.f. pohtire foarte, peste samă certare, împotrivicire, price; **copulatio**, g.f. împreunare, închieiare, încununare, luare; **denunciatio**, g.f. porâncire, vestire, spunere mai înainte, facere în știre; **dissipatio**, g.f. împrăștiare, pustiire, aruncare, răsăpire; **munitio**, g.f. întărire, îngrădire înlăuntru, băștire, facere de palangă; **peragratio**, g.f. umblare, prebegire, bușluire, răzlușire.

3.4.4. Bogăția sinonimică se explică atât prin efortul de echivalare apropiată a termenilor latinești, cât și prin valorizarea bazelor derivative de origini diverse, mult mai numeroase în limba română decât în alte limbi. De altfel, una dintre trăsăturile vechiului scris românesc este prezența a numeroase sinonime în filele textelor, în special în cele religioase, însă nu exclusiv¹⁵.

¹³ Pentru unele aspecte privitoare la accepțiunile sinonimiei și la tipologia acesteia, a se consulta Forăscu (2007).

¹⁴ În studiul nostru, am considerat precum autorii FCLRv că, în ceea ce privește sufixul infinitivului lung, avem de-a face cu un sufix lexical, iar nu cu unul gramatical *-re* (FCLRv: 166–167).

¹⁵ Analizând lexicul *Paliei de la Orăștie*, Florica Dimitrescu observă că „numărul, uneori prea ridicat, al termenilor sinonimi poate constitui un indiciu al grijii traducătorilor pentru precizie sau pentru atingerea unor nuanțe, a frământărilor lor pentru a găsi cuvântul cel mai adecvat, poate și cel

3.4.5. Când, în lista de cuvinte latinești, se află doi sau trei termeni sinonimi cu bază derivativă identică, Teodor Corbea nu oferă de fiecare dată un sinonim, ci doar precizează idem, semnalând, astfel, relația de echivalență a sensului (în general, una aproximativă), însă e destul de dificil de urmărit cu exactitate gradul de sinonimie (Forăscu 2007: 129), în afara contextualizării: *incubatus, -us, g.m.* ședereare pă oao, clocire, *incubatio, g.f.* idem; *irritamen, g.n.* întărătare, ațâțare, *irritamentum, g.n.* idem, *irritatio, g.f.* idem; *levamen, g.n.* ușurare, lesnire, *levamentum* idem, *levatio, g.f.* idem; *notio, g.f.* cunoștință, *notitia, g.f.* idem, *notitites, -ei, g.f.* idem; *tentamen, g.n.* ispită, probă, ispitire; *tentamentum, g.n.* idem, *tentatio, g.f.* idem.

3.4.6. În unele cazuri de sinonimie a unor termeni latinești precum cei asupra cărora ne aplecăm, Corbea nu-i glosează cu același termen, ci încearcă să-și nuanțeze echivalările de dicționar, prin intermediul sufixului, păstrând aceeași bază derivativă românească (avem, de fapt, nu numai o sinonimie a unităților lexicale, ci și o sinonimie afixală): *odoratio, g.f.* miroșare și *odoratus, -us, g.m.* miroșală; *ampliatio, g.f.* înmulțire, lărgire și *amplificatio, g.f.* înmulțime, lărgime. Sunt însă și situații în care întrebuințează același termen: *locutio, g.f.* grăire și *loquutio, g.f.* grăire.

3.4.7. Alteori, termenii latinești sinonimi figurează împreună la intrarea de dicționar, fiind coordonați prin conjuncția copulativă latinească *et*: *excalefactio, -onis et excalefactio, g.f.* încălzare; *gannitus, g.m. et gannitio, g.f.* cățăire de vulpe, țâcnire, lătra[re].

3.4.8. De asemenea, în anumite situații, Corbea include în lista de cuvinte latinești sinonime pe care le echivalează diferit în limba română. Astfel, se vedește efortul său de a oferi cea mai bună soluție de echivalare, ținând cont de sufixul atașat: de exemplu, pe de o parte, avem *negantia, g.f.* tăgăduință, iar, pe de altă parte, *negatio, g.f.* tăgăduire.

3.4.9. În unele cazuri (rare), echivalarea lipsește, ceea ce ne îndreptățește să credem că Teodor Corbea fie nu cunoștea termenul, fie nu a reușit să găsească un corespondent pentru acesta în limba română: *erructatio, g.f.* (în DL-R, avem *eructatio, -onis f.* revărsare; vomitare APUL.; în DLU, Bôfôges, Bôffentes ‘erupție, răgâială’); *exercitio, g.f.* (în DILF, *exercitio, -onis f.* (exerceo) exercice; exploitation d’une affaire, frètement; în DLU, avem Gyarkolas, Forgolodas); *exundatio, g.f.* (în DL-R, avem *exundatio, -onis f.* revărsare, inundație; în DLU, este tălmăcit prin Kiaradas); *modulatio, g.f.* (în DLU, termenul este tradus prin

mai expresiv, și care să aibă o putere de circulație mai largă” (Dimitrescu 1995: 37). De asemenea, Maria Stanciu Istrate constată că „la nivelul limbii literare, intrarea în vocabular a mai multor cuvinte cu un sens asemănător a reprezentat fie o consecință a traducerilor multiple, depinzând, printre altele, de cunoștințele lingvistice ale scribilor, fie o acțiune deliberată a traducătorilor, care puteau opta pentru echivalarea variată a aceluiași termen din considerente de ordin stilistic. [...] Sinonimia a constituit chiar o modalitate de glosare internă a termenilor considerați mai puțin cunoscuți” (Stanciu Istrate 2017: 268).

Enekles); **plicatio, plicatura, g.f.** idem (în DLU, avem *Rantzolas, Takaras*); **pugilatio** (în DILF, are sensul ‘pugilat’; în DLU, este echivalat prin *Baynoko,skodas*).

3.4.10. Ca o caracteristică a glosării în dicționar a acestor substantive abstracte latinești, trebuie amintită absența aproape generală a precizării desinenței de genitiv (-onis): **consortio,-onis** însoțire, **adsignatio,-onis, g.f.** însămnare, *usebire*. Alteori, lipsește informația privitoare la gen, autorul considerând că acesta este evident: **abdicatione** aruncare, *tăgăduire, lăpădare*.

3.4.11. Am putut constata că aceleași baze derivative i se pot adăuga sufixe diferite, ceea ce ilustrează semnificațiile apropiate ale afixelor abstracte, adesea dificil de diferențiat unele de altele: **ægotatio, g.f.** bolnăvire, *bolnăvitură*; **aratio, g.f.** arare, arătură, arăciune; **cognitio, g.f.** cunoaștere, cunoștiință; **conduplicatio, g.f.** îndoire, îndoiciune; **delectatio, g.f.** veselire, veseliciune; **dominatio, g.f.** domnire, domnătură, domniia; **execratio, g.f.** blăstămare, blăstăm, urare; **fricatio, g.f.** frecare, frecătură; **locupletatio, g.f.** îmbogățare, îmbogățătură; **notatio, g.f.** însămnare în sus, însămnătură; **nummatio, g.f.** bănet, bănime etc.; **obtenebratio, g.f.** întunecare, întunecăciune; **unio, -onis, g.f.** unire, uniciune.

3.5. În măsura posibilității, cărturarul ardelean evită parafrizarea în cazul acestor derivate, considerând că destinatarii acestei lucrări lexicografice reușesc să înțeleagă semnificația sau semnificațiile abstractelor, însă există și situații în care aceasta este prezentă: **abanatio, g.f.** mazălie (*urgisire*) de un an; **abortio, -onis** înaintea vremii născut viețuitori, *piiardere de copil*; **accubatio, g.f.** lângă dâns sau cineva ședere, *culcare*; **accumulatio** în grămadă sau întruna adunare; **advocatio, g.f.** lângă cineva în judecată prindere; **positio, g.f.** punere, iară la gramatici iaste când după o vocalisă doao consoane să urmează și apoi să zice **positio**.

3.6. De asemenea, sunt prezente subordonate atributive sau circumstanțiale care au rolul de a facilita înțelegerea: **abundatio,-onis, g.f.** potopire, când iase apa afară de țărnire, *prisosânță*; **captatio, g.f.** apucare, îndesare, când să îndeasă ca să apuce; **compellatio, g.f.** grăire ca când ar strâga pă cineva; iarăș: *pârâre*; **conditio, g.f.** stat, când are omul la cineva împrilej au bun au rău, sau în cinste sau în necinste; iarăș: *mirosâre de bucate, când mirosă bine pentru deresuri*; **conventio, g.f.** tocmită, când să tocmeaște unul cu altul, *tocmală*; **gradatio, g.f.** mod al grăirii când în care grai să svârșăște vorba, iarăș într-acelaș înceape cea următoare și așa tot mai sus să suie voroava.

3.7. Tot explicații suplimentare oferă Corbea când face apel la apozemul adverbial *adecă* (însă destul de rar), prin intermediul căruia reformulează echivalarea precedentă: **decoloratio, g.f.** fără-de-fățarie, *adecă fără de față*; **denudatio, g.f.** despoicare, *adecă în piialea goală*; **effectio, g.f.** facere, muncire (*adecă lucrare*); **pudicitia, g.f.** feciurie, curăție, rușine (*adecă stideală*).

3.8. Privitor la derivatele latinești în -tio, -tionis, e interesant faptul că Teodor Corbea nu încearcă niciodată să le împrumute, adaptând sufixul la limba română, chiar dacă în lexicon sunt prezente, în număr limitat (doar câteva ocurențe: *declamație, declinație, orație*), la alte intrări de dicționar, semn că, în limbă, erau

prezente câteva dintre acestea¹⁶: **dativus, -a,-um** o cădere a declinațiilor, **dătători; declamatio, g.f.** orăluire, zăcere de orații; **declamatorie** în chip de orație; **declamatorius, -a-um** de declămăluit; această declămăluire iaste când zice cineva un lucru frumos în chip de orație întru auderea tururilor; **gestus, -us, g.m.** gheștăluire, când face oratorul cu mâna și arată multe lucruri întru orația sau declamația sa, purtarea; **œconomia, g.f.** purtare de grijă de casă; iarăș: buna rânduire a voroavei, a orației; **pedarius, g.m.** judecători de svat, svătean, care n-au zis sentenție, ci a altuia o au mărturisit bună a fi; **triptoton, g.n.** cuvânt numai cu trei casusuri în declinațiile grammatice; **prosa, g.f.** vorbă curgătoare, orație scrisă fără de veașuri; **Rostra, g.m.pl.** loc înalt au fost în Roma în chipul botului corăbiei, de unde s-au spus nărodului orație.

3.8.1. „Evitarea” voită a derivatelor de felul celor din paragraful anterior (§. 3.8.) se poate explica prin faptul că învățatul ardelean trebuie să fi fost precaut în adoptarea împrumuturilor, prioritizând termenii comuni, mai cunoscuți, și, prin urmare, mai ușor de înțeles.

Această constantă de redactare a dicționarului se vedește în filele întregului dicționar, autorul preferând parafraza sau echivalarea prin sintagme, în situațiile în care nu poate cuprinde înțelesul cuvintelor latinești: **conditio, g.f.** stat, când are omul la cineva împrilej au bun au rău, sau în cinste sau în necinste; iarăș: mirosăre de bucate, când mirosă bine pentru deresuri; **conquisitio, g.f.** împreună căutare, cercetare, cercetare cu nevoie, cu deadințala; **cretio, g.f.** frumos ospăț în vremea dobândirei de moșie sau de ocină; **interlucatio, g.f.** dezcrângirea, tăierea jos a întunecoasei păduri pentru pricina luminărei.

3.8.2. De o asemenea atitudine reticentă dă dovadă Teodor Corbea și când tălmăcește alte cuvinte latinești pe care le echivalează prin calchiera parțială a unui cuvânt latinesc în *-tio, -tionis*, adăugând sufixul moștenit *-(ă)ciune*: **probrum, g.n.** curvie; iarăș: sudalmă, defăimăciune, ocară (lat. *diffamatio, -onis*), care ar putea fi considerat însă și un cuvânt creat pe tărâm românesc; **formatio, g.f.** formăluire.

3.9. În filele dicționarului poate fi remarcată și constituirea unor sintagme nominale, create cu scopul de a face mai accesibilă semnificația unor abstracte: **abanatio, g.f.** mazălie (urgisire) de un an; **accumulatio** în grămadă sau întruna adunare; **adæratio, g.f.** spre bani biciuluire; **circumpotatio, g.f.** băutură pă rând după rând, întoarcere de păhar; **affabulatio, g.f.** puțântică învățatură bășnească.

3.9.1. Majoritatea grupurilor nominale din această categorie au ca centru un substantiv abstract (în general, nearticulat) din categoria celor investigate în studiul de față, uneori, putând fi urmărite „disponibilitățile sale de combinare” (GALR II 2008: 74): **afflictio, g.f.** amărăcioasă scărbă; **amatio, g.f.** iubire scărnăvă,

¹⁶ C. Poghiric consideră că prezența sufixului *(-ție)* în coloanele dicționarului elaborat de către Corbea exclude o influență rusească și că modelul acesta derivativ ar trebui căutat în altă parte (Poghiric 1968: 214).

dragoste; apricatio, g.f. ședere, umblare în lovirea (bătaia) razelor; machinatio, g.f. înțeleaptă gândire, găsare meșteșugălnică, nevoie vicleană.

3.9.2. Constituenții grupului nominal „variază parțial în raport cu proprietățile sintactice și selecționale (de compatibilitate semantică) ale centrului substantival (s.n. substantivul abstract)” (GALR II: 74) și pot fi atât antepuși: *accumulatio* în *grămadă sau întruna adunare; conspiratio, g.f. împreună jurare, cât și postpuși: destinatio, g.f. istovire mai dinainte, așezare mai dinainte; consurrectio, g.f. sculare împreună*, chiar și atunci când este vorba despre același adjunct în aceeași glosare a termenilor: *editio, g.f. afară slobozire, dare afară dempreună*.

3.10. Există și unele situații în care Teodor Corbea adaugă noi termeni latinești la lista întocmită de către Albert Szenci Molnár, printre care se numără și unele abstracte pe care le investigăm în studiul nostru: *infestatio, g.f. întăr[â]tare, imboldire; inscitio, g.f. neștire, zeludăcie, budulăcie*.

3.11. Echivalările corbiene confirmă că româna este o limbă derivativă prin excelență, deschisă spre variație sufixală, caracterizându-se, în același timp, și printr-o dinamică a bazelor derivative, a căror prezență se explică prin influențele multiple pe care le-a cunoscut de-a lungul veacurilor.

3.11.1. În dicționar, această specificitate s-ar putea justifica și prin nevoia de precizare sau prin necesitatea de a reda cât mai bine semnificația cuvintelor, cu scopul implicit de a înțelege cât mai bine sensul cuvintelor latinești ce circulau în Europa, la finele Evului Mediu occidental.

3.11.2. Tălmăcirea abstractelor latinești s-a realizat în cel mai fericit chip, datorită științei eruditului transilvan de a oferi cele mai bune soluții de echivalare. Alegerea și *potrivirea* sinonimelor românești s-a făcut cu o deosebită înțelepție de către Corbea, care valorizează nu numai cuvintele cu o largă arie de circulație, ci și pe cele care erau răspândite prin diferitele colțuri ale meleagurilor românești de dincoace și de dincolo de munți.

4. CONCLUZII INVESTIGATIVE

În paginile acestei cuprinzătoare lucrări lexicografice, am putut remarca nu numai diversitatea modalităților de redare în limba română a sufixului abstract latinesc *-tio, -tionis*, ci și cunoașterea limbii române ori largul orizont cultural al cărturarului ardelean. Prin demersul nostru investigativ, am relevat, pe lângă identificarea procedeele de echivalare corbiene, și dinamica sufixală și, implicit, lexicală, din epoca veche, mult mai intensă și mult mai oscilantă decât în perioada actuală.

Meritele acestei lucrări lexicografice sunt fără îndoială de netăgăduit, dicționarul rămânând peste veacuri atât o mărturie a stării limbii de demult, cât și o învedereare a eforturilor cărturarilor români de a se apropia cu pași timizi, dar siguri, de cultura occidentală.

SIGLE

- DILF: Félix Gaffiot, *Dictionnaire illustré latin-français*, Paris, Éditions Hachette, 1964.
- DL–R: G. Guțu, *Dicționar român-latin*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- DLU: Szenci Molnár, Albert, *Dictionarium latinoungaricum opus novum et hactenus nusquam editum; Item vice versa: dictionarium ungaricolatinum, in quo praeter dictionum ungaricum interpretationem latinam*, Noribergae, Procurante Elia Hvterro Germano, 1604 (ediție anastatică: Budapeșt, Akadémiai Kiadó, 1990).
- DLVI: Corbea, Teodor, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*. Ediție de Alin-Mihai Gherman. Vol. I, *Studiu introductiv, note și text*. Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2001.
- DOOM¹: Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, București, Editura Academiei Române, 1982.
- DOOM²: Ioana Vintilă-Rădulescu (coord.), *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic, 2010.
- DVL: *Dictionarium valachico-latinum. Primul dicționar al limbii române*. Studiu introductiv, ediție, indici și glosar de Gh. Chivu, București, Editura Academiei Române, 2008.
- FCLR: Marina Rădulescu-Sala (coord.), *Formarea cuvintelor în limba română. Volumul al IV-lea, Sufixe. Derivarea nominală și adverbială. Partea I*. București, Editura Academiei Române, 2015.
- FCLRV: Magdalena Popescu-Marin (coord.), *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*. București, Editura Academiei Române, 2007.
- GALR: Valeria Guțu-Romalo (coord.), *Gramatica limbii române. Volumul I. Cuvântul – Volumul II. Enunțul*. Tiraj nou, revizuit, București, Editura Academiei Române, 2008.
- IR: Virgil Câdea, Constantin Rezachevici, Nicolae Edroiu (coord.), *Istoria românilor. Vol. V, O epocă de înnoiri în spirit european (1601–1711/1716)*, ediția a II-a, revăzută și adăugită. București, Editura Enciclopedică, 2012.
- IT: Ioan-Aurel Pop, Thomas Nägler, Magyari András (coord.), *Istoria Transilvaniei. Vol. II, De la 1541 până la 1711*, ediția a 2-a. Cluj-Napoca, Academia Română & Centrul de Studii Transilvane, 2008.
- LCLV: Grigore Maior, *Institutiones linguae Valachicae – Lexicon Compendiarium Latino-Valachicum*. Ediție de Alin-Mihai Gherman, vol. I–II, Alba Iulia, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, 2001.
- LM: *Il „Lexicon Marsilianum”, dizionario latino-romeno-ungherese del sec. XVII*. Ediție de Carlo Tagliavini, București, Editura Cultura Națională, 1930.
- TRL: Jean Bouffartigue, Anne-Marie Delrieu, *Trésors des racines latines, Le français retrouvé*, Paris, Éditions Belin, 2013.

BIBLIOGRAFIE

- Alecsandri, Vasile, 1994, „Dicționar grotesc”, în vol. *Dridri (Proză, II)*. Ediție îngrijită de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, „Biblioteca pentru toți”, 5, București, Editura Minerva, p. 5–20.
- Chivu, Gh., 2000, *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Variantele stilistice*, „Limba română”, 2, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Chivu, Gh., 2017, „Terminologie lingvistică într-un lexicon de la sfârșitul veacului al XVII-lea”, în Dragomirescu, Adina, Alexandru Nicolae, Camelia Stan, Rodica Zafiu (ed.), *Sintaxa ca mod de a fi. Omagiu Gabrielei Pană Dindelegan, la aniversare*, București, Editura Universității din București, p. 103–107.
- Constantin, Marinușa, 2017, *Creativitate lexicală în limba română veche*, București, Editura Muzeul Literaturii Române.
- Coteanu, Ion, 2007, *Formarea cuvintelor în limba română. Derivarea. Compunerea. Conversiunea*. Editat de Narcisa Forăscu și Angela Bidu-Vrânceanu, București, Editura Universității din București.

- Crețu, Gr., 1905, *Cel mai vechiu dicționar latino-românesc de Teodor Corbea (Manuscript de pe la 1700)*, extras, București, Tipografia Voința Națională.
- Daude, Jean, 2002, „Les substantifs abstraits de qualité”, în Chantal Kircher-Durand (ed.), *Grammaire fondamentale du latin. Tome IX. Création lexicale: la formation des noms par dérivation suffixale*, Bibliothèque d'études classiques, 32, Louvain-Paris-Dudley, MA, p. 225–305.
- Dimitrescu, Florica, 1995, *Dinamica lexicului românesc. Ieri și azi*, Cluj-Napoca, Editurile Clusium & Logos.
- Dinu, Dana, 2010, „Nominal derivation with suffixes in latin”, *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie*, 3, 1/2, p. 117–131.
- Forăscu, Narcisa, 2007, *Sinonimia. Teorie și practică*, București, Editura Universității din București.
- Gherman, A. M., 2010, *Un umanist român: Teodor Corbea*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.
- Gherman, Alin Mihai, 2004, „Un umanist român puțin cunoscut”, în vol. *Aspecte umaniste în cultura românească veche*, București, Editura Enciclopedică, p. 68-110.
- Gherman, Mihai, 2000–2001, „Lexicografie și gramatică în dicționarul lui Teodor Corbea”, *Dacoromania*, 5–6, p. 161–164.
- Jordan, Iorgu, 1943, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, Iași, Institutul de Arte Grafice Alexandru A. Țerek, Mîrzescu.
- Niculescu, Alexandru, 1978, „Neologismele de tipul -(f)ie/-(f)iune”, în vol. *Individualitatea limbii române între limbile romanice. Vol. II*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, p. 116–122.
- Oprea, Ioan, 1993, „Incertitudini și inconsecvențe în folosirea neologismelor. Problema originii și statutului cuvintelor în -(f)ie/-(f)iune”, *Limba română*, 3, 2(10), 1993, p. 63-70.
- Oprea, Ioan, 1992-1993, „Istoria adaptării împrumuturilor românești care au corespondente latinești în -(t)io, -(t)ionis”, *Anuar de lingvistică și istorie literară*, 33, A, p. 81–131.
- Oprea, Ioan, 1986–1987, „Fenomene caracteristice modernizării limbii române literare”, *Anuar de lingvistică și istorie literară*, 31, A, p. 65–82.
- Pană Dindelegan, Gabriela, 2008, „Concurența -(f)iune) ~ -(f)ie; stadiul actual al fenomenului”, *Studii și cercetări lingvistice*, 59, 2, p. 489–501.
- Poghirc, C., 1968, „Problèmes actuels de l'étymologie roumaine”, *Revue roumaine de linguistique*, 13, 3, p. 199–214.
- Pitiriciu, Silvia, 2013, „Considérations sur les *ciunismes* en langue roumaine”, *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie*, 5, 1, p. 177–187.
- Seche, Mircea, 1966, *Schiță de istorie a lexicografiei române. Vol. I, De la origini până la 1880*. București, Editura Științifică.
- Stanciu Istrate, Maria, [2017], „Concurența sinonimelor în epoca veche”, în Stanciu Istrate, Maria, Daniela Răuțu (ed.), *Lucrările celui de-al șaselea Simpozion Internațional de lingvistică (București, 29–30 mai 2015)*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, p. 266–279.
- Zafiu, Rodica, 2007, „Criterii estetice în normarea limbii române”, în Rodica Zafiu, Camelia Stan (coord.), *Studii lingvistice. Omagiu profesoarei Gabriela Pană-Dindelegan, la aniversare*, București, Editura Universității din București, p. 467–473.

ÉQUIVALENCE ET VARIATION AFFIXALE EN ANCIEN ROUMAIN.
 LES CORRESPONDANTS ROUMAINS DU SUFFIXE LATIN -TIO, -TIONIS,
 DANS *DICTIONES LATINAE CUM VALACHICA INTERPRETATIONE*

(Résumé)

Dans notre étude, nous nous proposons de suivre les modalités à travers lesquelles Teodor Corbea, érudit transylvain de la fin du XVIIe siècle et du début du XVIIIe siècle, valorise la dérivation et la richesse synonymique, dans les colonnes de son dictionnaire intitulé *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, afin de proposer des équivalents roumains au suffixe latin -tio, -tionis.

L'analyse des faits de langue est faite de point de vue lexical. Cependant, l'auteur n'exclut pas d'autres voies interprétatives. À l'appui de son investigation, après avoir présenté les cadres historique et culturel de l'époque, l'auteur réalise un inventaire des dérivés contenant le suffixe concerné qu'il analyse en détail, afin de relever certaines particularités d'ordre structurel ou lexico-sémantique, illustrant en même temps, la richesse de la langue roumaine d'antan.

Cuvinte-cheie: Evul Mediu, dicționar, limba latină, limba română, lexic.

Mots-clés: Moyen Âge, dictionnaire, le latin, le roumain, lexic.

Universitatea „Babeș-Bolyai”
din Cluj-Napoca
adichircu@hotmail.com